

MEMÒRIA DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, donant compte dels treballs fets durant l'any 1931.

UN esdeveniment important en la vida de l'INSTITUT ha estat enguany l'acte del lliurament dels antics edificis de l'Hospital de la Santa Creu i de la Casa de Convalescència, fet solemnement en la dita casa per l'Alcalde de Barcelona amb assistència dels representants de l'Ajuntament i de la Diputació. Això tenia lloc el dia 30 de març. Pocs dies després sobrevenia el canvi de règim estatal. Fem vots perquè la nova situació que ha creat l'entrada de la República, rebuda unànimement com un fet alliberador esborri temps ominosos en què la cultura catalana era perseguida. Fem vots especialment, ara que som en vigílies de complir-se el 25e aniversari de fundació de l'INSTITUT, perquè sigui aviat un fet la seva instal·lació en els nous locals tan generosament cedits per la Municipalitat barcelonina, la qual cosa ens fa esperar l'actuació de la Generalitat de Catalunya, renascuda a nova vida.

A principis de l'any la secció, ja en plena normalitat, ha publicat l'obra del seu President, *La Geografia i els orígens del primer art romànic*. Aquest llibre, de bones dimensions, riquíssim d'il·lustració, que forma el tercer volum de les *Memòries* de la Secció Històrico-Arqueològica, és el fruit de nombroses recerques i viatges realitzats per tots els països on aquest art s'estengué amb més o menys intensitat, i en aquelles terres de l'Orient on cal cercar els seus vells precedents. L'INSTITUT té la satisfacció de poder complaure tots aquells estudiosos que de temps reclamaven la seva aparició. Tot just publicada ens era demanada insistentment pel Prof. Monneret de Villard, a canvi d'obres seves, i era objecte de recensions d'il·lustres arqueòlegs, entre les quals cal indicar la del professor italià Paolo Verzone. Més ençà ha aparegut el volum VIIe de l'ANUARI comprensiu dels anys 1921-1926. Tal com s'havia projectat tot seguit d'haver aparegut el volum anterior, en el present s'ha introduït la modificació que consisteix en excloure els articles que precedien la Crònica. Així, en aquest, a continuació de les *Memòries* oficials de la Secció segueix immediatament la Crònica en les seves parts habituals d'arqueologia i història de l'art, història política, literària, jurídica. Hem de constatar amb satisfacció que malgrat que aquesta Crònica sigui en bona part consagrada a treballs realitzats durant els anys en què l'INSTITUT tingué la seva vida científica entorpidida per causes prou conegudes, ella és aproximadament tan documentada com l'anterior, àdhuc en dimensions materials. La Secció ha de fer constar una vegada més el seu agraïment

al Sr. Rafael Patxot que ha satisfet totes les despeses de publicació d'ambdós llibres. Ha avançat molt la impressió del primer volum del *Repertori de la literatura catalana antiga*, del Sr. Massó Torrents, així com el primer d'*Arqueologia i art ibèrics*, del Sr. Bosch Gimpera. Aquest volum compren l'estudi de l'etnologia de la Península Ibèrica i apareixerà dins l'any nou. Recordem també amb reconeixença el mecenatge del Sr. Francesc Cambó sobre aquestes dues costoses publicacions. Ha seguit estampant-se així mateix—encara que amb més lentitut—el volum del senyor Abadal i Vinyals sobre els *Diplomes carolingis a Catalunya*. Quan a *Les Cròniques catalanes* (Crònica de Desclot, a cura del Sr. Jordi Rubió; Crònica del rei Jaume, textos català i llatí per Manuel de Montoliu i per Xavier de Salas i Enric Bagué, respectivament, notes de Ferran Soldevila; Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim, pel Secretari que sotscriu), totes elles, en acabar l'any actual, estan molt avançades. Hem de dir també que pròximament podrà començar la impressió dels fascicles del *Corpus Vasorum* de què s'encarregà el Sr. Bosch Gimpera i el segon de la *Forma Conventus Tarraconensis* que està preparant el Sr. Serra-Ràfols. En preparació hi ha un cinquè fascicle de les *Pintures Murals Catalanes* compreniu de les d'Argolell, Andorra, etc., que cronològicament s'agrupen amb les ja publicades, i la segona edició de la part del primer volum de l'obra *L'Arquitectura Romànica a Catalunya* que tracta de l'arquitectura romana.

Es amb la finalitat de tenir aviat el text per al segon fascicle al·ludit de la *Forma Conventus Tarraconensis* que el Sr. Serra-Ràfols, del servei d'excavacions, després dels treballs realitzats l'any anterior a Girona n'ha fet d'altres a la mateixa ciutat i al gironès amb la col·laboració de l'Ajuntament de Girona y de l'arquitecte Rafael Massó i Valentí. A la primera s'ha posat en clar l'existència d'un recinte anàleg al de Tarragona i al d'Empúries (per consegüent dels segles VI-V a. J. C.), voltat de muralles que foren restaurades pels romans. En algunes parts es conserven gairebé íntegres. En dues torres hi ha les velles finestres que caldrà netejar. També han estat trobats restes romans en els Banys àrabs. Prop de la ciutat han aparegut dos miliaris i una conducció d'aigües. Citem encara una vil·la i aqüeducte romans de Pineda.

Entre altres diverses activitats del servei d'excavacions recordarem els següents viatges d'exploració: a Cardedeu, megalit de Pinrosers no assenyalat fins avui; a Polinyà (can Carol i can Barba); Sardanyola, poblat ibèric a can Oliver, sepulcres de can Llobatera, etc.; Ripollet, sepulcres a La Bòvila; a S. Quirze de Terrassa; a Santa Oliva, prop del Vendrell, on hi ha un poblat ibèric i lloc d'habitació romà; Sant Jaume dels Domenys, restes d'un aqüeducte dit «Els Arquets»; Mormur, prop de Balaguer, llocs d'habitació neolític i ibèric explorats pel Centre Excursionista de Balaguer; Llardecans, necròpolis hallstattica. En altra expedició foren reconeguts: dos dòlmens a Ripoll i un a Montgrony, terme de Gombreny, dit dolmen de Pardinelles; una cova amb restes neolítics (cova de Llentes) en el terme de Sant Jaume de Frontinyà; un poblat neolític a l'aire lliure amb ceràmica, deixalles de cuina i rastres de paret a Sant Llorenç de Campdevàdol; un forn ibèric en el terme de Seva igual al de Rubí. Així mateix s'han fet gestions a Vilafranca del Penedès per tal d'organitzar l'exploració de la cova del Pany del terme de Pontons on apareix

material neolític. S'ha visitat encara un poblat amurallat ibèric en el terme d'Ullastret. El Sr. Corominas ha iniciat els treballs d'excavació d'una necròpolis cristiana prop de l'hospital de Sant Pau de Barcelona (can Casanovas). Hi apareixen enterraments amb lloses, tègules i àmfores. Al terme de Barcelona encara han estat visitats uns enterraments jueus a la muntanya de Montjuich.

El servei d'excavacions ha traslladat tot el material que tenia en un local de La Sagrera on el confinà la Diputació dictatorial, als baixos de la Casa de Convalescència: allí s'ha procedit tot d'una a la restauració del material procedent de les excavacions de Rubí.

La Secció ha seguit amb atenció, com ho requereix la seva importància, la marxa de les excavacions de la necròpolis cristiana primitiva de Tarragona. Ha estat encarregat de l'estudi de les làpides i sarcòfags cristians Mn. Josep Vives i la senyoreta Adela Trepas de les inscripcions paganes, de les qual ja n'ha fet els calcs. Un i altre treballs seran publicats en el pròxim ANUARI. Igualment, la Srta. Trepas ha estudiat les inscripcions romanes de Lleida.

Quant al Servei de Conservació i Catalogació de Monuments s'han terminat les obres de l'església de Masquefa començades l'any anterior. Han prosseguit les importants d'apuntament i de desguàs del claustre de Sant Cugat, seguides de les de consolidació: aquestes obres han permès comprovar l'existència d'una estació romana damunt la qual fou bastit, precisament, el claustre. Vista la conveniència de posar en clar la planta primitiva de l'església de Sant Sadurní de Noya s'han fet algunes cates pel director del servei Sr. Jeroni Martorell. De pas, el senyor Martorell ha fet la troballa d'una decoració en guix de temes florals i època romànica a l'absis actual. En el mateix viatge d'estudi ha visitat les esglésies d'Estamariu, Gualter, Coll de Nargó, Santa Coloma d'Andorra (aquesta darrera amb pintures murals a l'absis). L'ha acompanyat el Sr. Walter Withehill, que ha vingut a passar una temporada entre nosaltres per tal d'estudiar les construccions de l'època. El Sr. Withehill ha estudiat bon nombre d'esglésies romàniques del segle XI amb aportacions noves per al coneixent de Rià, Santa Maria de Riquer (Catllar), etc. S'han realitzat els treballs indispensables per a la conservació del claustre de Breda, alhora que es realitzaven gestions per impedir que unes obres començades al costat de l'església de Boada fossin un perill per a la conservació d'aquest interessant monument.

No fa gaires anys l'INSTITUT s'havia ocupat de la conservació de la portada del Monestir de Ripoll sense que llavors pogués actuar degudament. La rapidesa amb què s'està malmetent ha induït la Secció a demanar mostres de la pedra que s'utilitzà en aquella portada i a pregar a la Generalitat de Catalunya que permeti fer les proves de resistència i les altres que calgui, en el seu laboratori d'acondicionament i assaigs per tal de procedir, després, segons els resultats obtinguts. Semblantment la Secció ha demanat al govern de la Generalitat el dret d'intervenir en els treballs de restauració del monestir de Sant Pere de Roda. Aquesta restauració acordada pel Ministeri d'Instrucció Pública i la Diputació de Girona sota el govern Berenguer fou encarregada al Sr. Jeroni Martorell en qualitat d'arquitecte de zona de l'Estat; per tant els projectes foren tramesos a Madrid i aprovats pel Ministeri.

Recordem encara altra gestió prop la Generalitat que data dels primers dies de la restauració del govern català: la Secció proposà el trasllat en dipòsit dels fragments de cornisa del temple romà, a què ens referíem a la *Memòria* de 1929 al Centre Excursionista on es podria completar, amb les columnes que s'hi conserven, aquesta part de l'esmentat temple.

En altre ordre de treballs relatius a catalogació de monuments cal consignar que el Sr. Joan Noguera ha estat encarregat de començar l'inventari del patrimoni artístic de Catalunya i que el Sr. Subias, director del servei de Girona ha passat a disposició de l'INSTITUT per ordre de la Generalitat. El Sr. Subias s'ocupa especialment de la part referent a les comarques gironines. Es d'esperar que el ja ben nodrit repertori de fotografies del servei augmentarà considerablement amb la nova organització apuntada. Entre tant podem dir que els serveis que presta són sensibles. No fa gaire que els seus materials ens eren sol·licitats per a l'estudi de la Masia Catalana, empresa a càrrec de la Fundació Rabell i Civils, Vídua Romaguera.

Una visita realitzada pel President de la Secció a l'església de Sant Ponç de Corbera ha fet conèixer un fornàcul amb pintures romàniques: com a conseqüència d'ella hom n'ha gestionat la còpia. També el President ha continuat preocupant-se de les esglésies de Terrassa, i ha exposat l'interès de posar al descobert en quant fos possible les pintures murals primitives de l'absis de la de Santa Maria. A Terrassa mateix, en el clos de les esglésies s'ha descobert una sepultura rectangular feta d'obra amb una mena de capsal i uns escorredors, orientada de N. a S.; malhauradament la manca absoluta de material típic fa que la seva data sigui de mal establir.

S'ha aprofitat un permís obtingut per Mn. Manuel Trens, director del Museu Diocesà de Barcelona, de penetrar a la clausura de Pedralbes, per a pagar les despeses d'estudi, fotografies i publicació de l'obra pictòrica del monestir. El treball constituirà una de les nostres *Memòries*.

La participació de la Secció en les tasques de la Unió Acadèmica Internacional ha seguit el seu curs normal d'anys anteriors. Impossibilitat encara d'assistir el Sr. Ramon d'Alòs a l'Assemblea anual de Brussel·les, hi ha assistit en representació de l'INSTITUT el Sr. Valls i Taberner. Una de les darreres activitats que ha emprès la Unió Acadèmica Internacional és la publicació d'un *Corpus Philosophorum medii aevi* que té per objecte, com primera etapa, la publicació de les traduccions medievals d'Aristòtil. No fa gaire que el secretari de la comissió especialment encarregada (en forma part el nostre col·lega de la Filològica Sr. Nicolau d'Olwer), Mons. G. Lacombe, de la Universitat Catòlica de Washington, venia a treballar a l'INSTITUT en viatge per la Península a la recerca de manuscrits d'aquell caràcter. Una sessió extraordinària de la mateixa Unió Acadèmica Internacional, ha tingut lloc a la fi de novembre a Brussel·les. Es tractava d'una reunió de la Junta Directiva destinada a tractar d'una reforma en el Reglament. Hi ha assistit el senyor R. d'Alòs, membre de dita Directiva.

A la 5.ª Assemblea del Comitè Internacional de Ciències que aquest any ha tingut lloc a Budapest, al mes de maig, ha dut la representació de l'INSTITUT l'antic secretari-redactor de la Secció Sr. Ferràn Soldevila, el qual ha substituït temporalment al Sr. Nicolau d'Olwer en la Comissió que entén en la publicació de les llistes

cronològiques. També ha pres part en altres comissions entre elles la que s'ocupa de les grans descobertes de la qual ha estat nomenat secretari.

Hem de remarcar amb satisfacció les distincions de què ha estat objecte el President de la Secció, les quals recauen en honor d'ella i de l'INSTITUT en pes. Els dies 18 a 22 de juny han tingut lloc a París festes de commemoració del quart centenari de la fundació del Col·legi de França. La presència del President de la Secció que duia un missatge de l'INSTITUT fou acollida amb franca simpatia. Ell fou, després, invitat a parlar, com a representant d'Espanya en el banquet ofert pel Col·legi de França als assistents oficials a les festes. Més tard, trobant-se encara a París, era invitat així mateix a assistir a la lectura de la tesi presentada per M. Jurgis Baltrusaitis a la Facultat de Lletres de la Universitat de París sobre *Les Chapiteaux de Saint-Cugat-del-Vallès*. El Sr. Baltrusaitis ha seguit els cursos d'art català patrocinats per la Fundació Cambó de París. Encara el President, aprofitant l'estada a París, ha llegit comunicacions a la Societat d'Antiquaris i a l'Acadèmia d'Inscripcions. Les altres distincions de què ha estat objecte són: nomenament de membre del Comitè de l'Exposició Internacional d'art bizantí, celebrada al Museu d'art decoratiu de París, a finals de maig, membre corresponent de l'Acadèmia de Romania i soci d'honor de la Societat històrica d'Alger. Un lloc li ha estat ofert encara en el Comitè d'honor del III Congrés d'Arqueologia cristiana que s'ha de celebrar a Ravenna l'any 1932.

En el mateix ordre de relacions exteriors de la Secció esmentarem alguns fets. Ha estat invitada per la societat francesa d'Arqueologia a participar a la seva 94ª sessió celebrada a Bruges el mes de juny, a col·laborar al volum de *Studi Medievali* dedicat al bimil·lenari de Virgili, a prendre part en una miscel·lània en memòria del il·lustre historiador grec Lambros.

Vingut a Barcelona el professor de la Universitat de Nàpols Sr. Ezio Levi, ha estat rebut per la Secció. En una sessió, l'erudit hispanista, que d'un temps ençà dedica atenció especial a la història de les relacions entre Catalunya i Itàlia, féu una veritable conferència sobre influències catalanes en la literatura italiana. El Prof. Gerola, de Trento, ha estat en comunicació amb la Secció, amb l'objecte d'obtenir còpies de documents catalans d'interès per l'història de l'imperi bizantí.

En ocasió de l'enfonsament que ha tingut lloc en una part de la Biblioteca Vaticana amb pèrdues personals i amb perill imminent de la desaparició de grans riqueses bibliogràfiques i artístiques, l'INSTITUT, fent cor amb tantes veus de tot el món savi, s'ha adreçat a la direcció d'aquella Biblioteca fent constar el sentiment que li ha produït aquesta desgràcia i fent vots alhora per una pròxima normalitat en la vida de la Biblioteca.

Ja fa algun temps que l'INSTITUT es preocupa de donar impuls als estudis geogràfics, tan desatesos fins ara a Catalunya. Es per això i responent a invitacions que se li han fet per alguna corporació i per particulars en aquest sentit que ha estudiat la possibilitat de crear algun dia una nova secció o sub-secció de l'INSTITUT especialment dedicada als estudis de geografia en el seu aspecte més ampli. Una *Memòria* del President de la Secció serà publicada en el pròxim ANUARI. És

atenent també a aquest interès pels estudis geogràfics que l'INSTITUT s'ha inscrit al Congrés Internacional de Geografia celebrat a París el mes de setembre.

Enguany, la secció, atesa la normalitat de la vida de l'INSTITUT, ha reprès la tradició interrompuda dels premis convocats per Sant Jordi. Així ofereix per setena vegada el Premi ordinari de la Secció al millor *Estudi dels monuments romans d'una comarca catalana*. En indicar aquest tema la Secció tenia en compte la necessitat d'anar acoblant materials per seguir la publicació ja començada de la *Forma Orbis Romani*. Igualment ha convocat un nou Concurs de Museus i un altre d'Arxius en condicions semblants als d'anys passats. Així mateix ha concedit una subvenció a la Srta. Marina Mitjà, que fa algun temps es troba pensionada a Freiburg a. M. i estudia sota la direcció del Prof. Heinrich Finke, per continuar els seus treballs. Li ha estat assenyalat com a *Memòria* desenvolupar l'estudi del Concili de Constança que ja ha estat objecte de les investigacions del Sr. Finke.

En acabar l'any la Secció, responent a consulta que li ha fet la Generalitat de Catalunya respecte la manera de dur a terme la publicació d'una monografia relativa a la Catedral de Tarragona destinada a commemorar el VIe centenari de la seva fundació, ha redactat una nota preventiva del que podria ésser el llibre projectat.

Siguin les darreres ratlles un afectuós record i un homenatge a la memòria de Pierre Paris, director de l'Institut francès de Madrid, antic amic i col·laborador de l'ANUARI, tan conegut pels seus estudis sobre l'art ibèric; L. Barrau-Dihigo, bibliotecari en cap de la Sorbona, eminent medievalista, col·laborador en la publicació de *Les cròniques catalanes* i sobre tot l'evocació amical a la figura de Mossèn Josep Gudiol, director del Museu Episcopal de Vich, traspasat després d'una vida intensa posada al servei de la ciència. Mn. Gudiol era membre corresponent de la Secció, la qual des de els seus inicis l'havia comptat entre els seus millors col·laboradors. L'INSTITUT prengué part en la persona del President i secretari de la secció al seu enterrament i a la sessió necrològica celebrada a Vich.

Barcelona, 31 de desembre de 1931. — El President, J. PUIG I CADAVALCH. — El Secretari, FRANCESC MARTORELL.